

Matusiak-Frącczak Magdalena, Nakaz zapłaty przeciwko konsumentowi wyłącznie na podstawie weksla. Glosa do wyroku TS z dnia 13 września 2018 r., C-176/17

Opublikowano: LEX/el. 2018

Autor:

Matusiak-Frącczak Magdalena

Rodzaj:

glosa

1. Wprowadzenie

Państwom członkowskim przysługuje dość znaczny margines swobody przy kształtowaniu procedur sądowych. Jednym z ograniczeń dla państw są unijne reguły ochrony konsumentów, których celem jest wzmocnienie praw konsumenta w sporze z przedsiębiorcą. Komentowane orzeczenie w sprawie C-176/17 *Profi Credit*¹ wyraźnie pokazuje, jak powinny być rozumiane i jaki powinny mieć wpływ przepisy prawa UE dotyczącego ochrony konsumentów na polskie przepisy proceduralne w sprawach cywilnych o wydanie nakazu zapłaty na podstawie weksla własnego.

2. Stan faktyczny i wyrok Sądu

Stan faktyczny niniejszej sprawy jest podobny do stanów faktycznych wielu spraw wytaczanych przez instytucje pożyczkowe osobom fizycznym, które zawarły z nimi umowę pożyczki. W ramach tych stosunków prawnych osoby fizyczne działają przeważnie jako konsumenci. W sprawie niniejszej pożyczkodawca Profi Credit Polska SA zawarł umowę kredytu konsumenckiego z M. Wawrzoskiem, której zabezpieczeniem był weksel własny, którego wysokość nie była określona. Jako że M. Wawrzosek nie spłacił umowy pożyczki w całości, pożyczkodawca wypowiedział umowę, wypełnił weksel i poinformował kredytobiorcę, że weksel został wypełniony na kwotę odpowiadającą pozostałej części należności. Postanowienie umowne o stosowaniu tej formy zabezpieczenia było typowe dla umów zawieranych przez Profi Credit Polska SA (pkt 24-27 wyroku).

Jako że pożyczka nadal nie była spłacana, pożyczkodawca wystąpił do sądu o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie weksla. Zgodnie z polskim Kodeksem postępowania cywilnego na tym etapie postępowania sąd bada jedynie prawidłowość weksla, sama umowa łącząca strony nie jest najczęściej załączana przez powoda. Dokumenty te pojawiają się przeważnie dopiero w drugiej fazie postępowania, tj. kiedy konsument wniesie zarzuty od nakazu zapłaty.

Niemniej, o czym będzie mowa w dalszej części komentarza, wniesienie zarzutów wiąże się z wymogiem spełnienia szeregu przesłanek formalnych, jak również uiszczenia opłaty sądowej, która jest trzykrotnie wyższa, niż powód-przedsiębiorca zapłacił przy wnoszeniu pozwu (pkt 27–70 wyroku).

Odpowiadając na pytanie sądu odsyłającego, Trybunał Sprawiedliwości wskazał, że „art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13² należy interpretować w ten sposób, iż sprzeciwia się

on przepisom krajowym takim jak te będące przedmiotem postępowania głównego, pozwalającym na wydanie nakazu zapłaty opartego na wekslu własnym, który stanowi gwarancję wiarygodności powstałej z umowy kredytu konsumenckiego, w sytuacji gdy sąd rozpoznający pozew o wydanie nakazu zapłaty nie jest uprawniony do zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków tej umowy, jeżeli sposób wykonania prawa do wniesienia zarzutów od takiego nakazu nie pozwala na zapewnienie przestrzegania praw, które konsument opiera na tej dyrektywie”.

3. Komentarz

Ochrona konsumentów jest jednym z podstawowych celów Traktatów. Jak wskazano w art. 169 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej dążąc do popierania interesów konsumentów i zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów, Unia przyczynia się do ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i interesów gospodarczych konsumentów, jak również wspierania ich prawa do informacji, edukacji i organizowania się w celu zachowania ich interesów. W tym celu Unia Europejska przyjmuje środki na podstawie art. 114 TFUE (środki dotyczące zbliżania ustawodawstw) w ramach urzeczywistniania rynku wewnętrznego oraz środki, które wspierają, uzupełniają i nadzorują politykę prowadzoną przez państwa członkowskie (art. 169 ust. 2 TFUE).

Jednym z aktów, który odnosi się do praw konsumentów, jest dyrektywa Rady nr 93/13/EWG. W ramach niniejszego opracowania istotny jest art. 7 ust 1 tej dyrektywy, zgodnie z którym zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami.

Sferą, w której w sposób szczególny materializuje się potrzeba stosowania zasad nakreślonych art. 7 ust. 1 dyrektywy nr 93/13/EWG, są postępowania sądowe toczące się z udziałem konsumentów. Zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej, w większości przypadków postępowania te będą regulowane przepisami prawa krajowego przez państwa członkowskie. Jak konsekwentnie podkreśla Trybunał Sprawiedliwości, przy braku reguł na poziomie prawa Unii Europejskiej wyznaczenie właściwego sądu i takie ukształtowanie przepisów postępowania sądowego, które zapewni pełną ochronę uprawnień, jakie podmioty wywodzą z prawa unijnego, należy do wewnętrznego porządku prawnego każdego z państw członkowskich³. Państwa członkowskie nie są w swoim działaniu niczym nieograniczone. Przede wszystkim kształtowanie reguł proceduralnych powinno mieścić się w granicachznaczonych zasadami równoważności oraz efektywności/skuteczności. Jak wskazał Trybunał Sprawiedliwości, przesłanki materialne i formalne w zakresie dochodzenia roszczeń opartych o prawo Unii Europejskiej, określone w ustawodawstwie poszczególnych krajów, nie mogą być mniej korzystne, niż w przypadku podobnych roszczeń o charakterze wewnętrznym (zasada równoważności) i nie mogą być ustalone w sposób powodujący, że uzyskanie roszczenia będzie praktycznie niemożliwe lub nadmiernie utrudnione (zasada efektywności)⁴.

Zgodnie z zasadą skuteczności, zaakcentował Trybunał Sprawiedliwości, to państwa członkowskie są zobowiązane do zapewnienia stosownych i skutecznych środków „mających na celu zapobieganie stałemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami”. Jest to szczególnie istotne z uwagi na charakter i znaczenie interesu publicznego, jakim jest ochrona konsumentów znajdujących się w słabszej pozycji względem przedsiębiorców⁵.

W tym miejscu należy wrócić na chwilę na grunt dyrektywy nr 93/13/EWG. Zgodnie z art. 6 ust. 1 ww. dyrektywy, państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków. Przepis ten był przedmiotem bogatej interpretacji ze strony Trybunału Sprawiedliwości.

Trybunał Sprawiedliwości wskazał, że do sądu krajowego należy wyłącznie i jedynie wykluczenie stosowania nieuczciwego warunku umownego, tak aby nie mógł on wywoływać wiążącego skutku wobec konsumenta, przy czym sąd ów nie jest uprawniony do zmiany treści tego warunku. Aby tego dokonać, sąd krajowy ma obowiązek z urzędu ocenić nieuczciwy charakter danego warunku umownego objętego zakresem stosowania dyrektywy nr 93/13/EWG, a dokonując tej oceny, zniwelować nierówność istniejącą pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą w sytuacji, gdy sąd ten dysponuje elementami stanu faktycznego i prawnego, które są niezbędne w tym celu. Trybunał Sprawiedliwości zwraca uwagę, że pełna skuteczność ochrony przewidzianej przez dyrektywę wymaga, aby sąd krajowy, który z urzędu stwierdza nieuczciwy charakter warunku umownego, mógł wyciągnąć wszystkie konsekwencje z tego stwierdzenia, bez oczekiwania na to, aby konsument poinformowany o swoich prawach złożył oświadczenie, domagając się stwierdzenia nieważności rzezonego warunku⁶. Z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości wynika w sposób bezsporny obowiązek działania sądu z urzędu w sposób zapewniający ochronę praw konsumentów.

Powyższe zasady mają również zastosowanie w sprawach postępowań, w których wydawane są nakazy zapłaty. Przede wszystkim, krajowe prawo musi umożliwiać, w ramach postępowania w sprawie wydania nakazu zapłaty, względnie w ramach postępowania egzekucyjnego w przedmiocie nakazu zapłaty, kontrolę z urzędu potencjalnie nieuczciwych warunków odnośnej umowy⁷.

Podsumowując tę część rozważań należy wskazać, że Trybunał trafnie zauważył, że polskie przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nakazowym nie chronią w pełni interesów konsumentów przed nieuczciwymi warunkami w umowach konsumenckich. Do momentu wydania nakazu, sąd rozpoznający sprawę może nawet nie dysponować treścią umowy, warunki zaskarżenia nakazu są zaś dla konsumenta bardzo restrykcyjne i niekorzystne w porównaniu z warunkami wniesienia pozwu przez przedsiębiorcę. Szerzej będzie o tym mowa w kolejnej części opracowania.

4. Skutki orzeczenia dla polskiego prawa i praktyki

Orzeczenie dotyczy polskiego cywilnego postępowania nakazowego z weksla, stąd znaczenie wyroku Trybunału Sprawiedliwości dla prawa i praktyki polskiej w tym zakresie jest nie do przecenienia.

Postępowanie nakazowe regulują przepisy art. 484¹ i następane k.p.c. Przypadki, w których sąd może wydać nakaz zapłaty, są wskazane w art. 485 § 1–3 k.p.c.

Zgodnie z art. 485 § 2 k.p.c., który ma znaczenie z punktu widzenia komentowanego orzeczenia, sąd wydaje nakaz zapłaty przeciwko zobowiązanemu z weksla należycie wypełnionego, którego prawdziwość i treść nie nasuwają wątpliwości.

Problematyczne okazuje się, w kontekście wyroku Trybunału Sprawiedliwości, łączenie zobowiązań konsumenckich z zobowiązaniem wekslowym.

Tradycyjnie na gruncie prawa wekslowego przyjmuje się bowiem, że samo podpisanie dokumentu (weksla), spełniającego ustawowe wymagania co do formy, zobowiązuje wystawcę i innych dłużników wekslowych. Tak zwany wewnętrzny stosunek nie ma istotnego znaczenia dla powstania zobowiązania wekslowego⁸. Zgodnie z art. 101 pkt 2 prawa wekslowego⁹, weksel własny zawiera „przyrzeczenie bezwarunkowe zapłacenia oznaczonej sumy pieniężnej”. Zatem wystawienie weksla kreuje abstrakcyjne zobowiązanie zapłaty sumy wekslowej. Na podstawie weksla wierzyciel wekslowy może domagać się od dłużnika zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej. Wyrażone w treści weksla polecenie zapłaty jest bezwarunkowe.

Wierzyciel wekslowy w procesie nie ma zatem obowiązku odwoływania się do stosunku podstawowego, co oznacza, że wystarczającą podstawą do wydania nakazu zapłaty jest prawidłowo wypełniony weksel¹⁰. Wreszcie wystawienie i wręczenie wierzycielowi weksla gwarancyjnego ma na celu, aby wierzyciel w razie niezaspokojenia go w umówionym terminie płatności miał prawo skarżyć dłużnika na podstawie wręzonego mu weksla, zamiast skarżyć go na podstawie zasadniczego zobowiązania. Zarzuty dotyczące samej umowy pożyczki oraz samego stosunku podstawowego mogą być podnoszone w ramach rozpoznawania żądania opartego jedynie na płaszczyźnie wekslowej, ale w takiej sytuacji sąd o tyle tylko sięga do łączącego strony stosunku podstawowego, o ile bada prawidłowość wypełnienia weksla in blanco z deklaracją wekslową. Jednakże wyrok utrzymujący w mocy nakaz zapłaty z tak wypełnionego weksla nadal jest wyrokiem odnoszącym się do roszczenia wekslowego, chyba że (np. wskutek wykazania w toku procesu, że roszczenie wekslowe nie istnieje) powód zmieni podstawę faktyczną swego żądania¹¹.

Tym samym, w przypadku sporów z konsumentami, którzy dla zabezpieczenia umowy z przedsiębiorcą podpisali weksel, orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości wyrwca całkowicie logikę leżącą dotychczas u podstaw orzeczeń wydawanych przez polskie sądy w sprawach wekslowych. Trybunał Sprawiedliwości na nowo wiąże (dotychczas oderwany) stosunek wekslowy ze stosunkiem podstawowym pomiędzy stronami umowy i nakazuje sądowi badać z urzędu, czy postanowienia umowy podstawowej nie naruszają interesu konsumentów.

Trybunał Sprawiedliwości klarownie i czytelnie wypunktował elementy, które

powodują, że w sporze z przedsiębiorcą w postępowaniu nakazowym z weksla konsument, wbrew wymogom prawa Unii Europejskiej, zwłaszcza art. 7 ust. 1 dyrektywy nr 93/13/EWG jest w gorszej sytuacji niż przedsiębiorca:

1) Przedsiębiorca ma czas ograniczony terminem przedawnienia roszczenia (najczęściej kilkuletnim) na przygotowanie, sporządzenie i złożenie pozwu, konsument ma zaledwie dwa tygodnie na sporządzenie zarzutów spełniających wszystkie wymogi formalne, w szczególności konsument powinien wskazać, czy zaskarża nakaz w całości, czy w części, przedstawić zarzuty, które pod rygorem ich utraty należy zgłosić przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy oraz okoliczności faktyczne i dowody. Sąd pomija spóźnione twierdzenia i dowody, chyba że strona uprawdopodobni, że nie zgłosiła ich w zarzutach bez swojej winy lub że uwzględnienie spóźnionych twierdzeń i dowodów nie spowoduje zwłoki w rozpoznaniu sprawy albo że występują inne wyjątkowe okoliczności (art. 491 § 1 k.p.c., art. 493 § 1 k.c.).

2) Nakaz zapłaty z weksla staje się natychmiast wykonalny, to pozwany konsument musi złożyć umotywowany wniosek o wstrzymanie wykonalności nakazu (art. 492 § 3 k.p.c.).

3) Przedsiębiorca (powód) uiszcza wyłącznie $\frac{1}{4}$ opłaty sądowej należnej w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu nakazowym, zaś konsument (pozwany), jeżeli składa zarzuty, zobowiązany jest uiścić $\frac{3}{4}$ opłaty, czyli trzykrotnie większą opłatę sądową (art. 19 ust. 2 pkt 1 u.k.s.c., art. 19 ust. 4 u.k.s.c.).

Prawa konsumenta, który z założenia jest stroną słabszą w stosunku prawnym z przedsiębiorcą, w postępowaniu nakazowym doznają jeszcze dalej idących ograniczeń. Jak natomiast zasygnalizowano wcześniej, celem prawa Unii Europejskiej, a zwłaszcza dyrektywy nr 93/13/EWG, jest niwelowanie różnic pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą. Postępowanie nakazowe z weksla w aktualnym kształcie nie spełnia tego założenia.

Najprawdopodobniej konieczna jest ingerencja ustawodawcy. Nawet jeśli bowiem przedsiębiorcy będą załączać umowy konsumenckie do pozwu w postępowaniu nakazowym, to przepisy tego postępowania nie pozwalają na badanie tych umów, postępowanie jest ściśle sformalizowane i ograniczone do określonych czynności, jak w omawianym przypadku – badanie ważności weksla, w oparciu o art. 101–102 p.weksl.¹² Biorąc zaś pod uwagę rygorystyczne warunki wnoszenia zarzutów, zasadny jest postulat rozważenia przez ustawodawcę wyłączenia spraw przeciwko konsumentom z postępowania nakazowego, gdyż w inny sposób nie da się osiągnąć stanu równowagi stron procesu. Do czasu ingerencji prawodawcy, aby zapewnić jak najpełniejszą skuteczność przepisom prawa Unii Europejskiej, można stosować art. 486 § 1 k.p.c. i uznawać, że w sporach przeciwko konsumentom brak jest podstaw do wydania nakazu zapłaty oraz kierować sprawę na rozprawę.

5. Wnioski

Podsumowując, aktualne brzmienie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w części poświęconej postępowaniu nakazowemu negatywnie kształtuje pozycję konsumenta w sporze z przedsiębiorcą. Sąd, który ma obowiązek badać z urzędu zgodność postanowień umowy z interesem konsumentów (art. 7 ust. 1 dyrektywy nr 93/13/EWG), w polskim postępowaniu nakazowym jest pozbawiony takiej możliwości. Warunki formalne wniesienia zarzutów pogłębiają istniejące dysproporcje pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą. Ingerencja ustawodawcy wydaje się więc w tym zakresie nieodzowna, aby doprowadzić do pełnej skuteczności unijnych reguł ochrony konsumentów.

¹Wyrok TS z 13.09.2018 r., C-176/17, Profi Credit Polska SA w Bielsku Białej v. Wariusz Wawrzosek, EU:C:2018:711.

²Dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, Dz.Urz. WE L 95, s. 29.

³Wyrok TS z 19.11.1991 r., C-6/90 i C-9/90, Andrea Francovich v. Republika Włoska oraz Danila Bonifaci i in. v. Republika Włoska, EU:C:1991:428, pkt 42.

⁴Wyrok C-6/90 i C-9/90, *Francovich i Bonifaci*, pkt 43.

⁵Wyrok TS z 21.12.2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15 Francisco Gutiérrez Naranjo i Ana María Palacios Martínez v. Cajasur Banco i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA), EU:C:2016:980, pkt 56; wyrok TS z 30.04.2014 r., C-26/13, Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai v.OTP Jelzálogbank Zrt, EU:C:2014:282, pkt 78; wyrok TS z 14.06.2012 r., C-618/10, Banco Español de Crédito, SA v. Joaquín Calderón Camino, EU:C:2012:349, pkt 68.

⁶Wyrok C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Gutiérrez Naranjo, pkt 57-59; wyrok TS z 30.05.2013 r., C-397/11, Erika Jörös v. Aegon Magyarország Hitel Zrt., EU:C:2013:340, pkt 41-42; wyrok TS z 21.04.2016 r., C-377/14, Ernst Georg Radlinger i Helena Radlingerová v. przeciwko Finway a.s., EU:C:2016:283, pkt 52-59.

⁷Wyrok TS z 18.02.2016 r., C-49/14, Finanmadrid EFC SA v. Jesús Vicent Albán Zambrano i in., EU:C:2016:98, pkt 46; postanowienie TS z 21.06.2016 r., C-122/14, Aktiv Kapital Portfolio AS v. Angel Luis Egea Torregros, EU:C:2016:486, pkt 30.

⁸Wyrok SA w Katowicach z 2.03.2018 r., I ACa 926/17.

⁹Ustawa z 28.04.1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. z 2016 r. poz. 160 ze zm.) – dalej p.weksl.

¹⁰Wyrok SA w Warszawie z 10.05.2016 r., VI ACa 557/15.

¹¹Wyrok SA w Katowicach z 9.04.2015 r., I ACa 1061/14.

¹²Por. szerzej J. Jastrzębski, M. Kaliński, *Komentarz do ustawy – Prawo wekslowe [w:] Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2014.